

“ Ο κόσμος υποφέρει από μια δικτατορία απουσίας εναλλακτικών. Οι ιδέες από μόνες τους δεν είναι σε θέση να ανατρέψουν αυτή τη δικτατορία, αλλά χωρίς ιδέες δεν είναι εφικτή η ανατροπή ”

ΡΟΜΠΕΡΤΟ ΟΥΝΓΚΕΡ,
Καθηγητής της Νομικής
στο Χάρβαρντ

Φάκα dei Greci

του ΓΙΩΡΓΟΥ Μ. ΧΑΤΖΗΣΤΕΡΓΙΟΥ*

Είναι γνωστό ότι το κύριο χαρακτηριστικό του τρόπου με τον οποίο έχει οικοδομηθεί η μεταπολεμική Ελλάδα δεν είναι η «επιστημονική προσέγγιση» (δηλαδή, η συστηματική ανάλυση με όλα τα δεδομένα καθαρά πάνω στο τραπέζι), αλλά η «καπατσούνη» (με άλλα λόγια, η ικανότητα για ψάρεμα στα θολά νερά). Εννοείται ότι η γενικευμένη απαξίωση της μελέτης ως εργαλείου για τη διαχείριση της κατάστασης δεν αφορά μόνο το πεδίο των κατασκευών, αλλά συνολικά τον τρόπο με τον οποίο γίνονται οι δουλειές και οπωσδήποτε τον τρόπο με τον οποίο συναρθρώνεται

η πολιτική εξουσία με τις εξελίξεις στην Ελλάδα.

Από τον Πόλεμο μέχρι σήμερα

Μεσούντος του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου, και ενώ η Γαλλία είναι βαριά ηττημένη και υπό γερμανική κατοχή, ο Ζαν Μονέ -ένα από τα νεαρότερα μέλη του γαλλικού πολιτικού κατεστημένου- καταφεύγει με τους συνεργάτες του στην Ουάσιγκτον, όπου σε συνεργασία με την εξόριστη γαλλική κυβέρνηση εκπονούν ένα σχέδιο μακράς πνοής για τον τρόπο με τον οποίο θα πορευτεί η Γαλλία μετά τον πόλεμο. Το σχέδιο Μονέ -όπως ονομάστηκε προς τιμήν

αυτού του εμπνευσμένου Ευρωπαίου τεχνοκράτη- αποτέλεσε κατά γενική ομολογία τον κινητήρα της απογείωσης της γαλλικής οικονομίας για πολλές δεκαετίες.

Την ίδια περίπου εποχή, στο Κάιρο, μια σειρά από Έλληνες πολιτικούς (ο ποιητής Γιώργος Σεφέρης χρησιμοποιεί πολύ οξύτερες εκφράσεις) συνωθείται γύρω από τον Λίπερ, Βρετανό αξιωματούχο που διαχειρίζεται τα ελληνικά πράγματα, μήπως και ανεβάσουν τις μετοχές τους στην εξόριστη πολιτική σκηνή. Μέσα σ' αυτό το κλίμα οποιαδήποτε σκέψη για την εκπόνηση κάποιου Σχεδίου, σαν αυτό του Μονέ, για τη μεταπολεμική ανάπτυξη της

* Πολιτικός μηχανικός και συγγραφέας. Από τις εκδόσεις «Αλεξάνδρεια», κυκλοφορούν τα βιβλία του: «Η Γη τρέμει! Άνθρωποι και κατασκευές σε έναν κόσμο που αλλάζει» και το μυθιστόρημα «Σου έχει μείνει καθόλου περιουσία;».

κε), ούτε κατά τη μέχρι τώρα θητεία στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Ούτε βέβαια και τώρα. Σήμερα, στη μέση μιας καταστρεπτικής κρίσης, είναι κραυγαλέα η απουσία ενός στρατηγικού σχεδιασμού για την ανάδειξη των υλικών και νοητικών πόρων της χώρας και την αξιοποίησή τους σε νέα βάση. Τα μόνα σχέδια που γνωρίζουμε είναι αυτά των πιστωτών.

Τι σχέδιο;

Ένα σχέδιο μακράς πνοής δεν μπορεί να είναι κατάλογος ευχών ή συνθημάτων, ούτε μπακάλικος υπολογισμός για τη διαχείριση του επόμενου μήνα. Επί δεκαετίες συντάσσονται κάθε τόσο τέτοιοι κατάλογοι, για να πεταχτούν τελικά στις χωματερές, αφού δεν τους υποστηρίζουν καν οι συντάκτες τους.

Ένα τέτοιο σχέδιο πρέπει να απαντά πειστικά στα μεγάλα ερωτήματα: «Πώς θα αποκτήσουμε μία σοβαρή, αποδοτική και υψιπετή Δημόσια Διοίκηση;» (για χρόνια τώρα οι μόνες και μάλιστα μη συστηματικές κουβέντες που ακούγονται, αφορούν στενά τον αριθμό των δημοσίων υπαλλήλων και τίποτα παραπέρα). «Πώς θα αξιοποιήσουμε τα κρίσιμα συγκριτικά πλεονεκτήματα της χώρας μας, δηλαδή, το κλίμα και τη γεωγραφική της θέση, στήνοντας τις πόλεις μας σε νέες βάσεις;» (ενδεχομένως κατεδαφίζοντας και ανεγείροντας εκ νέου ολόκληρα τμήματά τους ώστε να προσδώσουμε σ' αυτές ελκυστικά χαρακτηριστικά και νέα δυναμική). «Πώς θα διαχειριστούμε τον τουρισμό;» (όπου, εκτός όλων των άλλων παραλογισμών, οι μεγάλες ξενοδοχειακές επιχειρήσεις στήθηκαν με επιδοτήσεις και συνεχίζουν αενάως να επιδοτούνται ως προβληματικές, σε έναν τόπο ευλογημένο για τέτοιες δραστηριότητες). «Πώς θα δώσουμε τη μάχη της καινοτομίας ώστε να κάνουμε τις υπηρεσίες μας εξαγωγίμες;». «Πώς μπορούν να γίνουν όλα αυτά με γνώμονα την κοινωνική δικαιοσύνη;».

Και, βεβαίως, ένα τέτοιο σχέδιο δεν μπορεί παρά να αφορά και τα «ψιλά γράμματα». Για παράδειγμα, δεν πρέπει να απαιτείται από τους υπουργούς, τους περιφερειάρχες, τους δημάρχους, αλλά και από τους διοικητές των οργανισμών ή των νοσοκομείων να εκπονούν με το διορισμό τους τα δικά τους σχέδια και με την ολοκλήρωση της θητείας τους να λογοδοτούν στους πολίτες με διαφανείς και δημόσιες διαδικασίες για το τι πετύχανε;

Πώς προχωράμε;

Τα ερωτήματα και τα ζητήματα αυτά δεν έχουν τελειωμό. Κανείς από μας δεν μπορεί να τα θέσει όλα αυτά από μόνος του, πολύ περισσότερο να τα απαντήσει, χωρίς να καταλήξει σε γραφικότητες του τύπου «αν ήμουν πρωθυπουργός...».

Μπορούμε, όμως, να αρχίσουμε να ρωτάμε τους εκπροσώπους μας στην κυβέρνηση, στα κόμματα, στους επαγγελματικούς μας φορείς, και να απαιτούμε απαντήσεις. Είναι πολύ πιθανό να χρειαστεί να συστηματοποιήσουμε τις ερωτήσεις μας και να τις κάνουμε συλλογική υπόθεση, να αρχίσουμε δηλαδή να ρωτάμε και να απαιτούμε πολλοί (ή και όλοι) μαζί. Ακόμα καλύτερα, εκτός από τις ερωτήσεις και τις απαιτήσεις, να βάλουμε πλάτες εμείς οι ίδιοι - με το μυαλό μας, τις εμπειρίες, τη δουλειά μας - στην οικοδόμηση ενός τέτοιου σχεδίου.

Η εμπλοκή μας σε τέτοιες συλλογικές διαδικασίες συνιστά επί της ουσίας άσκηση πολιτικής, με την υψηλή σημασία του όρου. Ακόμα και αν τελικά δεν καταφέρουμε να συμφωνήσουμε στις λύσεις, έχοντας εμβαθύνει στη γνώση των πραγματικών δεδομένων, θα είμαστε σε θέση να επιφέρουμε τροποποιήσεις ικανές να αλλάξουν τα δεδομένα του προβλήματος. Αλλιώς, ενέργειες που φορούν μεν το μανδύα της πολιτικής, αλλά εξελίσσονται σε γνωσιολογικό κενό (χωρίς γνώση των δεδο-

μένων, χωρίς «συγκεκριμένη ανάλυση της συγκεκριμένης κατάστασης») είναι βαθιά απολίτικες και κατά βάση κωμικές, αφού προσομοιάζουν με το χορό των Ινδιάνων στα έργα του Χόλιγουντ όπου χοροπηδάνε για να 'ρθει βροχή.

Στη φάκα;

Επιστρέφοντας εκεί από όπου ξεκινήσαμε, συνδεόμαστε διά των περιγραφών του Γιώργου Σεφέρη με την κατάσταση του ελληνικού πολιτικού κατεστημένου όταν, ενόψει της απελευθέρωσης της χώρας από τους Γερμανούς, αυτό μεταφέρθηκε από τους Άγγλους στο Cava dei Tirenni της Ιταλίας, ή «φάκα dei Greci» κατά τον ποιητή: «Είμαστε όλοι σαν ένα γιουβέτσι που κλείσανε μέσα στο φούρνο. Θα ψηθούμε όπως θα ψηθούμε, μαζί με την ντομάτα, την πατάτα, το αλάτι και το πιπέρι, και θα μας σερβίρουν όπως θα μας σερβίρουν».

Η κατάσταση σήμερα, όπως και τότε, δεν είναι φυσιολογική. Ενώ στην αρχαιοελληνική δραματολογία η καταστροφή παραπέμπει στη λύση, στο τέλος της πλοκής, στη δική μας περίπτωση, συνειπάγεται την περαιτέρω και ανεξέλεγκτη κλιμάκωση του δράματος. Οπότε; Θα περιμένουμε τον από μηχανής Θεό ή θα επιχειρήσουμε να παρέμβουμε στις εξελίξεις; Θα κάνουμε ή θα αφήσουμε να μας κάνουν;

Το Τεχνικό Επιμελητήριο της Ελλάδας, στο ύψος των καλύτερων παραδόσεών του, αλλά και ανταποκρινόμενο στις απαιτήσεις του ρόλου του ως συμβούλου της πολιτείας, με τη συμμετοχή των πολλών συναδέλφων που έχουν όρεξη για δημιουργική δουλειά, καθώς και τη συνεργασία και άλλων συλλογικών φορέων της χώρας θα μπορούσε και θα έπρεπε να αναλάβει σημαντικές πρωτοβουλίες προς την κατεύθυνση μιας κρίσιμης παρέμβασης, επεξεργαζόμενο το υπόβαθρο ενός τέτοιου σχεδίου μακράς πνοής.

«Εξοδος κινδύνου»
φωτογραφία του Alexander
Rodchenko

Ελλάδας, ήταν εκ των πραγμάτων αδιανόητη.

Στη μεταπολεμική Ελλάδα δεν εκπονήθηκε ποτέ ένα τέτοιο σχέδιο μακράς πνοής, ούτε καν στην εποχή της Μεταπολίτευσης που ανέτειλε με τόσες ελπίδες μέσα από το σκοτάδι της κυπριακής τραγωδίας. Ούτε με την πώση της χούντας, ούτε ενόψει της εισόδου της χώρας στην ΕΟΚ (όλοι γνώριζαν ότι η ιδιόμορφη ελληνική βιομηχανία θα κατέρρευε σαν χάρτινος πύργος -μέρος του σημερινού χρέους αφορά τις «προβληματικές» επιχειρήσεις που προέκυψαν- αλλά καμία σοβαρή μελέτη αναδιάρθρωσης της παραγωγικής βάσης δεν εκπονήθη-

Μια άλλη οπτική για την αντιμετώπιση του ελλείμματος στις πόλεις

της ΠΑΡΥΣΑΤΙΔΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΣΥΜΕΩΝΙΔΟΥ*

Δημόσιος χώρος: Πρόκειται για το μέγα ζητούμενο. Ωστόσο, η αναγωγή του παραπέμπε μονίμως, με μορφή διαδικασίας ανακύκλωσης, στις γνωστές κατευθύνσεις και στους γνωστούς προσανατολισμούς, με το φόβο (θα έλεγε ο μονίμως προβληματισμένος άνθρωπος) μήπως και θιγούν καταστάσεις παγιωμένες, πολιτικές κατοχυρωμένες.

Κίνητρο για το άρθρο αυτό αποτέλεσε η γνωστοποίηση μέσω του ΕΔ ΤΕΕ (Τεύχος 2590, 28/6/2010) συνεδρίου στη Θεσσαλονίκη το 2011 με τη συνεργασία πολλών φορέων και με τίτλο «Δημόσιος χώρος... αναζητείται». Και πράγματι αναζητείται. Πρόκειται για χώρο ζωτικής σημασίας, για χώρο κοινωνικής ανάγκης. Έτσι μόνον θετική θα πρέπει να αναμένεται η ανταπόκριση από κάθε πλευρά, αλλά και μόνον ως θετική θα πρέπει να αξιολογείται η όποια πρόθεση αναφοράς (από το μέρος της γράφουσας) στις ενότητες του συνεδρίου, με το δεδομένο ότι τα ζητήματα των ελεύθερων χώρων είναι ζητήματα σχεδιασμού τόσο των πόλεων όσο και των αστικών τους περιφερειών μέχρι εθνικού χώρου, επομένως σχεδιασμού όχι με την έννοια της αρχιτεκτονικής σύνθεσης (μεγάλης ή μικρής κλίμακας, όπως αδόκιμα γίνεται χρήση των όρων), αλλά της οικονομίας και του κοινωνικού ρόλου μέσα στο ευρύτερο (μέχρι παγκόσμιο) γίγνεσθαι.

Το εύρος του προβλήματος θα πρέπει να κατα-

τάξει τη θεματολογία πρωτίστως στο πεδίο των ρυθμίσεων, στο πλαίσιο μιας γενικής ρυθμιστικής/αναπτυξιακής πολιτικής, την οποία καλούνται οι πόλεις (και όχι μόνον) να υπηρετήσουν με συνέπεια. Η πολιτική διαχείριση και οι κανόνες συμμετοχικών διαδικασιών (που σήμερα λειτουργούν ως υποκατάστατα της ρυθμιστικής πολιτικής) θα πρέπει να έπονται, προκειμένου οι τομείς της ρυθμιστικής πολιτικής να γίνουν πράξη. Και μόνον τότε μπορεί να γίνεται λόγος για ανάπτυξη. Οποιαδήποτε επίκληση της ανάπτυξης, σε διασύνδεση με τομεακές παρεμβάσεις/επεμβάσεις, στο πλαίσιο μιας πολιτικής που εκφράζει (ενίοτε δικαιολογημένα λόγω κοινωνικών προβλημάτων) ζητήματα συγχευτικά/κλαδικά, χωρίς αναγωγή στη διερεύνηση του ισοζυγίου *εθνικής ωφέλειας - εθνικής ζημίας*, θα οδηγήσει στην όξυνση της τρέχουσας κρίσης.

Με άλλα λόγια, η θεματολογία συνεδρίων, σεμιναρίων, συζητήσεων κλπ. για ζητήματα υπαρξιακά (διότι ο δημόσιος χώρος εντάσσεται στην κατηγορία αυτή) θα πρέπει να θέτει κατευθύνσεις ως προς πολιτικές οι οποίες στη συνέχεια καθορίζουν κατά τομείς τις ενότητες.

Οι κατευθύνσεις διασφαλίζουν ελεύθερα πεδία αναζητήσεων και προβληματισμών, διασφαλίζουν ανάλυση θέσεων, αξιολογήσεων και τοποθετήσεων, ακόμη και ελεύθερης κριτικής ως προς κίνητρα και θεσμούς. Αντιθέτως, οι ενότητες θεωρούν δεδομένες τις πολιτικές (περιπτώσεις συμβιβασμού), συμπιέζοντας τα περιθώρια ελευθερίας ως προς θέσεις/αντιθέσεις.

Για λόγους σαφήνειας αναφέρεται η περίπτωση του ελαχίστου ελεύθερου χώρου στις ελληνικές

πόλεις, κυρίως στα μεγάλα κέντρα. Και το θέμα, όπως τίθεται, είναι πώς θα βρεθεί χώρος στις πυκνοδομημένες περιοχές μέσω απαλλοτριώσεων και μεταφοράς πληθυσμού ή Συντελεστή Δόμησης (ΣΔ) (αυτό είναι κυρίως πρόβλημα υπολογισμού των αντικειμενικών -όχι των θεσμοθετημένων / πλαστών- αξιών γης). Προέχει, όμως, ένα άλλο θέμα, εκείνο που συναρτάται με την οικονομία της κάθε πόλης (και όχι μόνον), τη μεγέθυνσή της πέρα από την αντοχή της (και με την έννοια της μελλοντικής δυναμικής της), τον υπερπληθυσμό της. Και τέτοια ζητήματα δεν θίγονται, διότι οι πολιτικές πρακτικές δεν τα εισηγούνται ως προβλήματα, εφόσον δεν συνάδουν με τις προοπτικές των μεγαπόλεων, με όλα τα κοινωνικά συνακόλουθα. Αντιθέτως, τέτοια ζητήματα συμβάλλουν στην επιτακτική ανάγκη να δημιουργηθούν προϋποθέσεις οικονομικής/παραγωγικής στήριξης της περιφέρειας, επομένως προϋποθέσεις νέων πολιτικών και θεσμών, αναγνωρίζοντας σε όλους το δικαίωμα στην ανάπτυξη, μian ανάπτυξη που δεν περνά μόνον από τον κλάδο των κατασκευών, που θρέφει τις μεγαπόλεις και σε μεγάλο ποσοστό και την υποανάπτυξη του τόπου. Είναι καιρός για αλλαγή πολιτικής.

Γιατί, επομένως, υιοθετούνται θεματολογίες/ενότητες που συντηρούν τις πολιτικές που κατέστρεψαν τις πόλεις, προσπαθώντας μέσω παρεμβάσεων να αμβλύνουν τα α-κοινωνικά οικιστικά μορφώματα, αντί να υιοθετήσουν θεματολογίες ανοικτές σε προβληματισμούς και σε σκέψεις που θα μπορούσαν να οδηγήσουν μέχρι και σε ρήξη με το παρελθόν;

* Αρχιτέκτων - Πολεοδόμος, Ομότ. Καθηγήτρια ΑΠΘ, paryspap@arch.auth.gr

